

Rogut, Dariusz

Sprawozdanie z sesji naukowej w Moskwie "50 lat bez Stalina: dziedzictwo stalinizmu i jego wpływ na historię drugiej połowy XX w."

Dzieje Najnowsze 35/3, 247-248

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sprawozdanie z sesji naukowej w Moskwie „50 lat bez Stalina: dziedzictwo stalinizmu i jego wpływ na historię drugiej połowy XX w.”

Instytut Rosyjskiej Historii Rosyjskiej Akademii Nauk w Moskwie oraz Ośrodek „Rosja, ZSRR w Historii XX wieku” zorganizowały 4 marca 2003 r. „Okragły stół” — dyskusję historyczną połączoną z sesją naukową pt.: *50 lat bez Stalina: dziedzictwo stalinizmu i jego wpływ na historię drugiej połowy XX w.*

Powitania gości i otwarcia sesji dokonał dyrektor Instytutu Rosyjskiej Historii RAN A. N. Sacharow. Podkreślił znaczenie badań historycznych dotyczących rosyjskiej historii najnowszej. Zwrócił uwagę, iż osoba Józefa Stalina i jego polityka w dalszym ciągu ma swoich obrońców i zwolenników także wśród historyków.

Część merytoryczną rozpoczął A. S. Sieniawskij (IRH RAN) referatem na temat: *Jakie dziedzictwo pozostawił J. Stalin (Bilans stalinowskich rządów i ich wpływ na rodzimą historię drugiej połowy XX w.)*. Autor zwrócił w nim uwagę na kwestie polityczne, gospodarcze i społeczne za rządów J. Stalina. Referat Ju. N. Żukowa (IRH RAN) nosił tytuł: *Dziedzictwo J. Stalina w sferze politycznej i jego przewyższanie (partia, państwo, polityka)*. Kolejny referent B. S. Ilizarow (IRH RAN) przedstawił temat: *Architekt „Wawilowskiej baszni”. Historiozofia stalinizmu*.

Eugeniusz Durczyński (Polska Akademia Nauk) wygłosił referat na temat: *Polska wersja stalinizmu*. Zwrócił w nim uwagę, iż stalinizm w Polsce panował w latach 1948-1955. Po 1956 r. sytuacja polityczna uległa pewnej zmianie. Jednak tylko w kręgach emigracyjnych (Instytut w Paryżu) pojawiły się pierwsze oceny i charakterystyki polskiego stalinizmu. W Polsce w latach 70. ukazały się pierwsze prace poświęcone tej kwestii. Historykami, którzy podejmowali wówczas ten temat, byli A. Werblan oraz A. Walicki. Obecnie tą problematyką zajmuje się m.in. Krystyna Kersten, Andrzej Paczkowski, Andrzej Friszke, Dariusz Jarosz, Jan Żaryn.

Część popołudniową sesji rozpoczęło wystąpienie W. S. Lelczuka (IRH RAN) na temat: *Dziedzictwo stalinizmu w powojennej industrializacji*, który zwrócił uwagę, na pojęcie industrializacji. Podkreślił, iż inaczej rozumiał je Lenin, a inaczej Stalin. Według Lenina, nie tylko technika była ważna, ale również ludzie i społeczeństwo. Za rządów Stalina pojawiło się określenie „stachanowcy” i „kadry”. Referent podkreślił, iż Stalin zbudował tylko socjalizm, gdyż na budowę komunizmu nie starczyło mu czasu. Pieniądze na industrializację pochodziły z okresu Nowej Ekonomicznej Polityki. Wiernym uczniem Stalina (stalinistą w ekonomice) był Chruszczow. Miał on „własną koncepcję” rozwoju Związku Radzieckiego, którą wdrażał w okresie swoich rządów.

Referat G. W. Kostyrzenki (IRH RAN) dotyczył: *Stalinowskiego dziedzictwa w stosunkach narodowych*, w którym podkreślił, iż społeczeństwo radzieckie funkcjonowało w okresie ciągłych wojen (m.in. wojny domowej, wojny polsko-radzieckiej 1920 r., powstań chłopskich).

Ten stan rzeczy miał olbrzymi wpływ na społeczeństwo, np. rolnicy żyli ze świadomością, iż będzie wojna i będą mogli zarobić na wyższych cenach chleba. Sytuacja w społeczeństwie zmieniła się w latach 30., gdy doszło do głosu pokolenie wychowane na propagandzie „walki klasowej”. Charakterystyczne zmiany zaszły w latach II wojny światowej, a całkowicie nowy etap pojawił się w latach 60., gdy nastąpiło otwarcie na zachód.

Wystąpienie O. Ju. Wasiljewej (IRH RAN) nosiło tytuł: *Rosyjska cerkiew prawosławna po śmierci J. Stalina*. Autorka zwróciła uwagę iż, Cerkiew była zniszczona fizycznie przez Stalina. Wielu duchownych zamordowano i skazano na długoletnie więzienia. Dopiero wybuch wojny niemiecko-radzieckiej zmienił politykę Stalina wobec Cerkwi. Religia i duchowni byli mu potrzebni do zjednoczenia społeczeństwa rosyjskiego. Jednocześnie Cerkiew podporządkowała mu się całkowicie, a politykę walki z religią kontynuował S. Chruszczow.

Jako ostatni referat zaprezentował L. N. Nieżyński (IRH RAN) na temat: *Stosunki międzynarodowe i polityka zagraniczna po śmierci J. Stalina*. Referent zwrócił uwagę, iż Stalin aktywnie zajmował się strategią polityczną państwa. Najważniejsze decyzje podejmował wyłącznie on sam. Tylko gdy Amerykanie zbombardowali Hiroszimę i Nagasaki, przez cztery tygodnie nikt nie przyjmował. W sytuacji gdy w latach 1946-1947 panował głód, olbrzymie pieniądze przeznaczono na produkcję bomby atomowej. Była to dla Stalina sprawa najważniejsza, priorytetowa dla państwa. Mitem według Nieżyńskiego jest to, iż w 1951 r. Stalin został odsunięty od polityki zagranicznej.

W dyskusji doszło do ostrych polemik pomiędzy rosyjskimi historykami. Uwidoczniła się bardzo jasno linia podziału pomiędzy historykami „starego” i „nowego” pokolenia. Aczkolwiek nie wszyscy „starzy” wyrażali się bezkrytycznie o rządach J. Stalina. Wśród pytań pojawiały się także m.in.: kwestia działalności aparatu bezpieczeństwa (NKWD) w szeregach Armii Czerwonej w okresie II wojny światowej, funkcjonowanie batalionów zaporowych NKWD oraz wysokość strat Armii Czerwonej.

W tejożywionej pełnej emocji dyskusji wyraźnie było widać, iż historycy rosyjscy dalecy są od jednorodnej oceny rządów J. Stalina. W dalszym ciągu dla wielu z nich, pokolenia wychowanego na propagandzie sukcesu, jest on bohaterem zasługującym na najwyższe laury. Młodzi rosyjscy badacze (i niektórzy „starzy”) zwracają uwagę nie tylko na mocarstwowość polityki Stalina. Mocno podkreślają również konsekwencje dla państwa i społeczeństwa rosyjskiego wynikające z jego posunięć. A cena, jaką musiał zapłacić naród rosyjski, była wysoka (głód, masowe represje, terror polityczny, zniszczenia gospodarcze).

Przebieg, dyskusja i bardzo ostra polemika podczas sesji uwidoczniła, iż prawda historyczna nie dla wszystkich jest najważniejsza. Propaganda stalinowska pozostała głęboko w umysłach ludzkich, a zachodzące przemiany (polityczne, społeczne i gospodarcze) nie zawsze przynoszą pozytywne rezultaty.

Dariusz Rogut
Piotrków Trybunalski